

## A letámadás mérlege

Orbán Viktor miniszterelnök tavaly október táján februárra ígérte, hogy kormánya létrehozza az oly igen kívánatos erőegyensúlyt a gazdasági, politikai, kulturális életben, a médiában meg mindenhol, ahol a szoclib dominancia kiegyenlítése kívánatos a konszolidációs periódus megindítása előtt. Talán ennek tudható be, hogy midőn beköszöntött a március, Stumpf kancelláriaminiszter előjegyzési naptárába pillantott, ahol nagy betűkkel a „konszolid. kezd.” bejegyzést találta, s legott hozzálátott a megvalósításhoz. Nagy feltűnést keltve kijelentette: a „betartás demokráciáját” ideje felváltani a konszenzus demokráciájával. Persze az ember, aki már látott karón varjút, él a gyanúperrel, hátha megint bepallizzák. Mire ez az írás megjelenik, talán már megint kiderül – ki tudja hányadszor –, hogy valójában nem arról van szó, amiről szó van. A kérdés mindazonáltal aktuális: elérkezett-e már az időszak, amikor a Fidesz-fiúknak meg kell kezdeniük a szisztematikus kiegyezést némely befolyásos érdekcsoportokkal, amikor nyugalmat kell teremteniük a mesterségesen felzaklatott politikai életben? Avagy a legények csak a betartásos variánsról tértek át az átverés demokráciájára? Legalábbis ez utóbbi gyanúját kelti, hogy Stumpf miniszter békülékenysége első jeleként egy olyan találkozóra próbálta meg elcsalni Kovács pártelnököt, amely találkozó megleg kilincsváltást eredményezett volna a hazai parlamenti szélsőjobboldal testes vezérével.

Kétségtelen, hogy az „egész pályás letámadást” (copyright: Matolcsy György) folytató Fidesz-kormány politikája az első jelentősebb kudarokat éppen február végére szenvedte el. A valaha volt legjobb költségvetést előállító pénzügyi kormányzatnak az egyensúlyi helyzet romlásával, Orbán miniszterelnöknek

pedig a mérvadó nemzetközi gazdasági-pénzügyi körök figyelmeztető jelzéseivel kellett szembesülnie. Az is kiderült, hogy a szakszervezetek sem kezelhetők tetszés szerinti gorombasággal, s erős külső nyomás kényszerítette rá a kormányt, hogy visszavonja a Munka Törvénykönyve módosítására benyújtott javaslatot. Az Alkotmánybíróság pedig arra a meghökkenítő megállapításra jutott, hogy kétharmados törvényeket nem ildomos feles törvényekkel módosítani. Ha továbbra is így mennek a dolgok, a végén még az adórendőrség munkáját is ellehetetlenítik, jól nézünk ki, ha nem tudják majd gázzal lespriccelni a galád adócsalókat.

A kormány csak kormányoz, véget vetve a sodródásnak a késő kádári érdekcsoportok uszályában – mondják **3** naftalinszagú jobboldaliak és növekvő számban az újsütetű apologeták Stumpf ex-politológus után szabadon. Néhány jelentékeny méretű pofára esés után majd rájönnek a fiúk, hogy nem kell annyit pattogni – vonogatják a vállukat kötélidegzetű egyébkategóriás nem polgárok. Közben a politikai marketing szakértői által megkonstruált, képviselőnek álcázott Fidesz-cyborgok arcrezdülés nélkül árasztják magukból újságíró kinézetű riporterautomaták mikrofonjába a beléjük táplált egyenszöveget, amellyel a heti aktuális botrányt formálják pozitív üzenetté (meszidzs). A politikai közvélemény pedig ájult tisztelettel adózik eme hihetetlen médiaprofizmusnak. S javarészt ennek tudják be piárosok és egyéb hazugságszakértők, hogy a Fidesz erőszakos hatalmi politikája, no meg a milliók sérelmére elkövetett kampányszédelgés lelepleződése ellenére is őrzi vezető helyét a pártok népszerűségi listáján.

Az Orbán-kormány turbulens magatartása igazán jó konjunktúrát terem-

tett a politikai publicisztika számára, hiszen a közéletet felzaklató „ügyek” sokaságát állította elő hétről hétre. A letámadásos-betartásos politika nyolc hónapjának mérlegét meg lehetne vonni a beszédes tények pusztá felsorolásával is, de ennél érdekesebb a Fidesz-vezérkar jól kifundált stratégiájának logikája, egymásba kapcsolódó elemeinek összefüggése, a hatalmi politika lépéseinek rendje. Magyarázatot kellene találni az okokra is, s nem árt felmérni a várható következményeket, amelyeket e politizálási mód kivált.

4 Az oknyomozáshoz kézenfekvő kiindulópontot szolgáltat az a tény, hogy a Fidesz rendszerváltó pártként utolsóként jutott a kormányzás lehetőségéhez, s kétség nem férhet hozzá, hogy kezdetől a saját pótlólagos rendszerváltását (a jó előre beharangozott „több mint kormányváltást”) kívánta végrehajtani. Mi sem természetesebb – mondhatnánk –, mint hogy a maga választotta jobboldali értékvilágot és nagy nehezen megnyert törzsközönsége érdekeit képviseli. Majd leváltják a következő választásokon, ha nem tetszik. Nagyobb baj – szól az ellenzéki kritika –, hogy az ilyenkor szokásos kiigazítás helyett a kormány lényegesen átalakítja a rendszerváltó konszenzussal létrehozott demokratikus berendezkedést, helyrehozhatatlan károkat okozva benne.

Orbán Viktor kétségtelenül nagy politikai tehetség, ám aki figyelemmel kíséri pályafutását, máris megállapíthatja, hogy minél inkább a hatalmi politikára összpontosította képességeit, annál inkább kiütköztek tehetsége merőben egyoldalú vonásai. „Közveszélyes” tehát, mint minden formátumos politikus, akit a politika csak önmagáért érdekel. Vannak persze politikai hitvallását meghatározó tényezők, mindenképp előtt ilyen a rendszerváltó attitűd, annak kiinduló elvével, az antikommunizmussal. A kezdeti időszak jellemző tartalmi vonásai az elmúlt évtizedben persze kiüresedtek, tehát szükségképpen módosítani kellett rajtuk. Eleinte a liberális demokrácia és a nyugati típusú szabad piacgazdaság megteremtése le-

hetett a múlt rendszer ellenpólusa, így a Fidesz ennek megfelelő radikális pozíciót foglalt el. Az MSZP főszerephez jutása a rendszerváltozásban merőben új helyzetet hozott. Már csak azért is, mert a megoldandó feladat sosem volt elég Orbánnak – ellenfél nélkül láthatóan nem tud politizálni.

Az ellenpólus kijelöléséhez és rögzítéséhez kívülről jött az elméleti impulzus. A kezdetben szabaddemokrata Tellér Gyula, aki később a Fidesz, majd a miniszterelnök főtanácsadója lett, még a kilencvenes évek legelején fejtette ki az elméleteit, amelyek megalapozták a mai kormánypolitikát. Először a „megalvadt struktúrákról”, majd ezt kiegészítve a „három részmagyarországról” szóló fejtegetés jelent meg (ez utóbbit 1996-ban újraközölte a *Századvég* új folyamának legelső száma – a folyóirat egyik szerkesztője Stumpf István). A kiinduló gondolat szerint a mikrostruktúrákban a politikai rendszerváltás ellenére tovább él a Kádár-rendszer, amit csak erőszakkal lehet felbontani, tehát a régi rendszer továbbéltetésében érdekelt MSZP-t, illetve klientúráját támadva radikális őrsgérváltást, teljes elitcserét kell végrehajtani, nem csupán a csúcson, hanem lokális és munkahelyi szinten is. Annak idején Tölgyesy Péter (ma a Fidesz „tartózkodó” képviselője) azzal válhatott az SZDSZ elnökévé, hogy a párt vezetésével szemben ezt a koncepciót vallotta magáénak az a szabaddemokratákhoz csatlakozott réteg, amely nem annyira a liberális elvek iránt volt elkötelezett, mint inkább a saját gyors polgárosulásában, gyarapodásában volt érdekelt, s amely a radikális antikommunista harc idején került a pártpolitika közelébe. Tölgyesy nem aratott sikert, korábbi vezetői emelték újra a második legnagyobb párttá az SZDSZ-t, de az igazsághoz hozzátartozik, hogy vereségét ugyanaz okozta, mint ami a Fidesz fordulatának kudarcát: a hatalmon lévő jobboldal akkori állapota. Ennek ellenére ez szolgáltatja az első példát arra, hogy a liberális elvekkel szemben is lehetséges – mégpedig nemcsak a hagyományos jobboldal

dalra, hanem az eredetileg liberális pártok bázisát képező választókra alapozva – polgárosítási koncepciót képviselni.

Az elképzelés továbbgondolt változatát jelentette a „három részmagyarország” koncepció kialakítása, amely immár arra a helyzetre is reflektált, hogy a magyar társadalom túlnyomó többsége alig várta, hogy elzavarhassa az 1990-ben hatalomra jutott jobboldali garnitúrát. A „késő kádári”, illetve a „rendies” részmagyarországgal szemben egyaránt ellenpólusként állított „polgári közép” fideszes elképzelése azonban éppen azért volt kudarcra ítélve, mert az Antall–Boross-kormányok tevékenysége következtében a jobboldali orientáció (és ezáltal az addigi kurzus folytatódása) nagyobb fenyegetést jelentett, mint az MSZP dominálta szocialista-liberális alternatíva.

Új helyzetet hozott a Horn-kormány megalakulása, amelyre a Fidesz azonnali reakciója az összenövési elmélet volt. „Összenő, ami összetartozik” – mondotta ellentmondást nem tűrőn Orbán Viktor, megkezdve a szocialistákkal kötött koalíciót nehéz szívvel elfogadó (vagy mereven elutasító) SZDSZ-es választók hergelését, amiben nyomban kitűnő partnerre lelt Horn miniszterelnökben. Az összenövési elméletnek a legfontosabb eleme az volt, hogy a politikai képlet teljes átformálását, a pártszervezet kétpólusúvá tételét célozta. Mondhatnánk úgy is: a hatalomra jutáshoz sokkal jobb lehetőségeket kínáló „két részmagyarország” megkonstruálásához tartozott. Sokan leírták már – legutóbb Tamás Gáspár Miklós fejezte ki igazán plasztikusan *Új osztálypolitika* című írásában a *Mozgó Világ* 1999. januári számában –, hatalmi céljai érdekében Orbán Viktor hogyan tagadta meg korábbi nézeteit: „A hagyományos jobboldal előítéleteinek, mániáinak, történelmi mítoszainak nem volt egyetlen kompromittált darabja sem, amelyet Orbán eleinte meg-megbicsakló, mutáló hangon el ne szavalt volna. (...) Nem volt olyan apró klikkje, irányzata, asztaltársasága, hattyúprémes egylete, gu-

micellája, lovagrendje, szektája a jobboldalnak, amely előtt Orbán meg nem alázta volna magát, amelynek jelenlétében ne köpött volna hatalmasat fiatalokorának sírjára.”

A jobboldali lecke örökös felmondása csupán előfeltétele volt a másként kijelölt pólus összenövésének. Az igazi feladat az volt, hogy az ezen a póluson egyesített jobboldal egy táborba hozza – legalább látszólag ellentmondásmentesen – a magyar társadalom változásban érdekelt csaknem valamennyi rétegével. A *polgári Magyarországért* című 1996-os vitairat – Tellér Gyula és Elek István munkája – a megalkadt struktúrák elméletét továbbfejlesztve megalapozta azon intézkedések tervét, melyek messze túlmennek a parlamentáris demokráciákban szokásos hatalomváltáson, megvalósítva azt a bizonyos „több mint kormányváltást”. (Lásd Bauer Tamás: *A Fidesz lelke*, Magyar Hírlap, 1999. január 30.) A jobboldalnak a szocialistákkal és a liberálisokkal szemben hangoztatott sztereotip vádjai az ellenzéki retorikában egyesültek, az „összenőtt” kormánypártok a nemzetáruslás és a társadalom fölösleges avagy idegen érdekeket szolgáló sanyargatásának közös bűnében találtattak vétkesnek. A kormánnyal szembeni totális bírálat a Fideszt alkalmassá tette rá, hogy a választások első fordulójának elvesztését két héttel később győzelemre fordítsa. Ekkor bizonyosodott be a gyakorlatban is, hogy a társadalom politikai szempontú kettészakítása a győzelemre vivő stratégia.

A magyarországi viszonyok ismeretéből könnyen adódhatott a következő: amennyiben a jobboldalon sikerül a domináns szerepet rögzíteni és a két pólus között az erőviszonyokban gyors ütemben további eltolódást elérni, majd ilyen állapotában a merev szembenállást megszilárdítani, akkor esély van a hosszú távon uralkodni képes hegemon kormánypárt megteremtésére. E gondolatmenet racionális kiindulópontja, hogy a választói magatartást korántsem csupán – sőt gyakorta nem is elsősorban – az „osztályhelyzet”, még csak

nem is az az ítélet határozza meg, amit a választók a pártok aktuális magatartásáról, közvetlen érdekképviselői tevékenységükről alkotnak. Igaz, hogy az évtizedeken át maradandó – helyileg és familiárisan is átöröklődő – választói mentalitás mellett a rendszerváltás nagyfokú bizonytalansággal járt, ami jellegzetes választói kóválygást eredményezett. A harmadik kormányzati ciklus azonban alkalmat adhat rá, hogy a választói magatartás a korábbi hektikus változások után nyugodpontra jusson. A Fidesz különösen ígéretesnek láthatta a helyzetet, hiszen ha a gazdasági növekedés töretlenül folytatódik, akkor a „polgárok” preferálása mellett sem szükséges kifejezetten rosszabb helyzetbe hozni a választások eldöntése szempontjából releváns más rétegeket.

6

A Fidesz stratégiai láthatóan tisztázták magukban, hogy vannak számukra elérhetetlen szavazók, akiknek megnyerésére nem kell törekedniük, elutasító véleményükkel sem kell törődniük, csupán azzal, hogy a Fidesz-habitus általában vonzó legyen. Az agresszív, konfrontatív magatartás révén addig érdemes kialakítani az érzelmi azonosulást a kormánnyal – és egyúttal fokozni az ellenzéki oldallal szembeni erős berzenkedést –, amíg ez biztos többségi alapon tehető meg. Már csak azért is, mert a választások pillanatában megszerzett minimális többség megőrzése a kormányzás során bizonyosan bekövetkező kopással korántsem egyszerű feladat. Sokak számára nem mindegy, milyen alapon megy végbe a sokat emlegetett konszolidáció, érdekelték abban, hogy a Horn-kormány időszakának lezárultával kialakult és úgy-ahogy szilárdulóban levő viszonyok megváltozzanak.

A társadalom politikai kettészakításának képlete igazán egyszerű, mindössze három pártpolitikai tényezője van. Az első a jobboldal egységének biztosítása az érdekek egyesítése és a különböző kormánypárti csoportok közötti hatalmi osztozkodás révén, de a Fidesz egyre erősebb dominanciájával. Természetesen ehhez hozzátartozik a hatalmi

szerkezetek átalakítása. A második tényező az MSZP – szigorúan mint a „múlt rendszer maradványpártja” – domináns ellenzéki pozíciójának elismerése, sőt hangsúlyossá tétele, paradox módon éppen annak érdekében, hogy tartósan kisebbségi pozícióba lehessen szorítani. A harmadik tényező pedig mindenféle harmadik pólus lehetőségének kizárása, ami gyakorlatilag az SZDSZ eljelentéktelenítését, lehetőség szerint felszámolását jelenti. Nem egyszerűen a kétpólusú rendszer kialakításáról van tehát szó, hanem a két pólus közötti egyenlőtlen erőviszonyok rögzítéséről is. Így van ez annak ellenére, hogy a belpolitikai hidegháborút eredményező agresszív hatalmi törekvések indokál Fidesz-körökben csupán a „kiegyenlítettebb viszonyok” megeremtésének szándékát szokták felhozni.

Ha ezt a pártszerkezet-formáló törekvést összekapcsoljuk azzal, hogy a Fidesz időben behatárolt letámadásos politikát hirdetett meg, akkor ebből bizonyos következtetéseket lehet levonni. Kiolvasható belőle olyan szándék, amely szerint a megváltoztatott erőviszonyok és a további fenyegetés mellett kedvező pozícióból kényszeríthetők alkura az MSZP klientúrájaként emlegetett érdekcsoportok, hiszen a „betartások” már kellőképpen felpuhították és megfélemlítették tagjait. Több elemző ezt a kiegyezést prognosztizálja mint a belpolitikai hidegháború végét. Joggal feltételezhető, hogy a Fidesz vezérkara – éppen mert kifejezetten pártpolitikai szándékok vezetik társadalompolitikájában is – árgus szemekkel vizsgálja az elitben kierőszakolt változásokat, az új egyensúlyi helyzetet. Nagyon is kétséges azonban, hogy érzékelhető-e egyáltalán az a pont, ahol érdemes véget vetni a sikeres nyomulásnak és a betartások sorozatának. Sokkal valószínűbb, hogy csak akkor áll le a folyamat, ha már „a fal adja a másik pofont”.

A Fidesz polgárosítás-konceptiójának van egy jól megfogható, perspektivikus társadalmi bázisa és egy ehhez illeszkedő, szilárd politikai támogatói rétege is. Az MDF-kormány időszakával szem-

ben a helyzet alkalmas rá, hogy a ketőt tartósan összekapcsolják. Eppen ennek a meglehetősen egyszerű képletnek a valóra váltása a Fidesz-kormány politikájának a lényege. Hozzá tartozik a gyorsaság és erőszakosság is, hiszen az elmúlt évek azt látszottak alátámasztani, hogy nem lehetett szerves úton, a liberális elvekhez ragaszkodva világra segíteni ezt a fajta polgári erőt, amely a jobbközép politika bázisa lehet. A rendszerváltás tehát „kipótlásra” szorul.

A Fidesz mindenekelőtt finomította, a maga érdekeihez igazította a már említett őrségváltó koncepciót. Mindenekelőtt kiegészítette a „részmagyarországek” közötti törésvonalakat a generációs megosztottsággal. Nem lehetett kétséges, hogy a hagyományos jobboldal által képviselt történelmi középosztály vereségre van ítélve az egymással szemben álló, de egyes csoportjaiban együttműködésre is hajlamos szocialista és a liberális politikai orientációjú közp generációval szemben. Sőt nemcsak vereségre, de kihalásra van ítélve, ha nem kap új impulzust. A Fidesz már a kilencvenes évek legelején is tisztában volt azzal, hogy tisztán generációs pártként a jövője kilátástalan. Új eszközökre volt szüksége ahhoz, hogy szélesebb társadalmi bázist kerítsen a politikai és a gazdasági hatalmi pozíciók megszerzéséhez, majd hosszú távú birtoklásához. A történelmi jobboldal előtti ideológiai megalázkodás igazán csekély ár ahhoz az előnyhöz képest, amelyet az jelent, ha ezt az önmagában életképtelen, viszont számottevő gazdasági és politikai potenciált mozgósítani képes erőt megnyerik, majd nyomban fölébe is kerekednek.

A „rendies részmagyarországgal” való kiegyezés után lehetett teljes erővel arra összpontosítani, hogy megszerezzék a nyolcvanas években és a rendszerváltás időszakában rekrutálódott középgenerációs vállalkozói csoportok támogatását, amelynek politikai szocializációjához a kommunista rendszer és így az utódjának tekintett MSZP elutasítása szervesen hozzátartozott. Ezt a korábban a szabaddemokratákhoz csat-

lakozott réteget – amint azt Tölgyessy Péter 1991-es pártelnökké választása közvetlenül, az SZDSZ 1998-as nagy veresége pedig közvetett módon bizonyította – igen kevéssé érdeklik az elvont liberális értékek és a makrogazdasági feltételek, helyette kizárólag saját érdekei és felemelkedési lehetőségei foglalkoztatják. Évéggett a polgári érényeknek talán nem feltétlenül megfelelő, de általánosan jellemző törvénykerülő magatartásra is hajlandó, nem is beszélve arról, hogy ha nem lát jobb megoldást, könnyen a központi – vagy még inkább a helyi – politikai hatalom kliensévé válik. Az SZDSZ liberális doktrínájának egyre visszhangtalanabbá válása e réteg körében jórészt annak tudható be, hogy a legtöbben fűtyülnek a szerves polgári fejlődés makroszintű feltételeinek fontosságáról szóló érvekre. Ennek az úgymond „polgári részmagyarországnak” tehát éppen a viselkedésmintákban, a mentalitásban fellelhető polgári jellege a problematikus, amelynek révén diametrálisan szembe lehetne állítani a szabálykerülő egyedi megoldásokra, alkukra, kibúvókra építő „késő kádári részmagyarországgal”. Persze rögvest nem problematikus a dolog, ha nem strukturálisan, hanem pusztán személyi-politikai kötődések alapján ítélkezünk valaminek a polgári vagy a késő kádárista jellegéről, s lehetőleg nem empirikus kutatások eredményeire, hanem jól hangzó teóriákra hagyatkozunk.

A kormányfő dicséretes nyíltsággal hirdette meg a telefonregiszterek átíratását célzó hatalomátvételi akciósorozatot, s ez a nyíltság nem véletlen, nem egy pillanatnyi elmezavarból fakadó őszinteségi roham következménye. Elegetdő volna a konfrontációt vállalni és a klientúrateremtést (polgárian szólva a befolyás-kiegyensúlyozást) különösebb csinnadratta nélkül csinálni, tehát nem lett volna szükség nyomatékos meghirdetésére, ha nem akarnák egyúttal a politikai szakadást is tartóssá, visszavonhatatlanná tenni. Márpedig csakis a kifejezetten pártpolitikai jellegű választóvonal meghúzásával és rögv-

zítésével lehet elérni, hogy ne legyen erőviszonyok változását követő ingadozás, szabad átjárás a különböző pártokhoz kötődés között. S főleg ne legyen út egy más jellegű polgári alternatívához – vagyis visszaút a szabaddemokratákhoz. Prosperáló gazdaság mellett könnyen beláttatható az érdekeltekkel, hogy ennek nincs is különösebb indoka.

Formálisan igazuk van mindazoknak, akik úgy vélik: a Fidesz-kormány akkor járna el ésszerűen, ha a minden téren megnyitott frontok java részén lezárna a harcot, ha kiválasztaná azokat a csoportokat, amelyekkel békét kíván kötni az immár módosított erőviszonyok alapján. A konszolidációs politika alapjaként szolgáló alku az érdekcsoportok és ezzel együtt a politikai erők között azonban csak úgy lehetne tartósan eredményes, ha a mai kormányzati politika nem kívülről (vagy inkább felülről) próbálná erőszakkal megkonstruálni a célként modellezett viszonyokat. Az erőszakos beavatkozás elkerülhetetlenül nem kívánt és nem tervezett következményekkel is jár. Az ilyen „forradalmár” akciók során rendre az történik, hogy a cél és az érdekében alkalmazott eszközök elválnak, s aki megpróbálja „keresztülhazudni magát az igazsághoz”, az nem csupán erkölcsi dilemmával találja szembe magát, mint a bolsevizmust választó Lukács György 1918-ban, hanem választása következményeként hamarosan a tizedelést is el kell rendelnie.

Hiába volna tehát ésszerű magatartás, ha valamiféle kiegyezésre törekednének, és hiába volna rá fogadókészség mondjuk az MSZP bizonyos köreiből, ha az egész letámadásos politikát a hatalmi-pártpolitikai, nem pedig a valószínű folyamatokban megalapozott társadalompolitikai szándékok vezérik. Mert ha ez a megközelítés dominál, akkor nem annyira az érdekcsoportoknak van politikája, mint inkább velük és általuk politizálnak – ha nem is rájuk való tekintet nélkül. A kiegyezésről szóló találgatások közepette pedig a gátlásokat nem ismerő politikushad csak kuncog a markába. Időnként úgy tesz,

mintha hajlamos lenne a kiegyezésre, majd mikor elaltatta az éberséget, újabb rohamot indít egy-egy pozícióért. Ez a fajta erőfitogtatás számos liberális gondolkodású értelmiségi hiedelmével ellentétben nem annyira megfélemlítő és elriasztó, mint inkább az igazodási pont kijelölésével egyenértékű. Megerősíti továbbá a sokat kárhozott magatartásmintákat. S minél kisebb a vele szemben felmutatott ellenerő, annál inkább érvényesül. Ezért van az, hogy a közhangulat érzékelése egészen más mutat, mint a közvélemény-kutatások eredményei, s ezért vált ki értetlenséget baloldali és liberális körökben a Fidesz népszerűsége, amelyet pusztán ügyes médiaszerepléssel nemigen lehet megmagyarázni. Igazán hatékony féket egyelőre csak az jelent, hogy Magyarország nyitott gazdasága és integrációs törekvései miatt büntetlenül nem lehet túllépni bizonyos normákon. A kormány ritka visszavonulásai vagy inkább megtorpanásai szinte csakis erre vezethetők vissza. Ezenkívül csupán a média révén kezelhetetlennek bizonyult (kivétel nélkül kisebb jelentőségű) ügyekben tapasztalhattunk meghátrálást, olyan ügyekben, amelyek nem érték meg a konfliktus vállalását, a szándék azonnali és nyílt gyakorlatba ültetését. (Lásd: Trixi-affér vagy a Néprajzi Múzeum rapid megszállása.)

Orbán Viktor polgára valójában csak választópolgár. Másra sem próbálják rávenni, mint hogy a belpolitikai hidegháború botránysorozatában elköteleződjen a kormányoldalra – ha másként nem, hát úgy, hogy megszokja a férfias keménységével kérkedő kormány erőszakoskodásait. Ha a „betartások” botránysorozata közepette hónapokon át sikerül a Fidesz mellett a kormányváltás időszakában elköteleződött választókat (akár bántóan primitív érvekkel is) megtartaniuk, akkor ezáltal – önvédelmi reflexként is – kialakul az ellenzéki kritikákkal szembeni immunitás. Valóban nehéz megérteni, miért nem árt szinte semmi a Fidesz népszerűségének, olyanfajta ügyek sem, amilyenek a Horn-kormány pártjait alaposan

megviselték. Ha konfliktushelyzetben sikerül az odatartozás érzetét, az érzelmi azonosulást megteremteni, *mielőtt* az állásfoglalást saját tapasztalatainak mérlegelése alapján alakítaná ki, akkor könnyen az „ellenség” számlájára írható a bajkeverés és a botrányokozás. Így aztán preventív jelleggel kialakul az azonosulás tényelhárító mechanizmusa, és megszűnik a morális mérlegelés kényszere.

A közös ellenségkép kialakítása tehát a letámadás lényegéhez tartozik, nem pusztán annak kísérőjelensége. Nem is csupán a kormánypártok egységbe tömörítése a cél, az ellenségképzés inkább a választói közönség egyben tartása érdekében fontos tényezője a Fidesz stratégiájának. Ezt szolgálja, hogy a kormány folyamatosan vagy-vagy helyzeteket állít elő. A társadalom politikai indítékú és jellegű kettészakítása akkor lehet tartósan eredményes, ha még jó darabig megerősítő impulzusokat kap. Egyensúlyozásra csak azért van szükség, nehogy egy kritikus szintet elérve a mesterségesen gerjesztett konfliktusok a szándékoltall ellentétes hatást váltsanak ki. Megakadályozása a gondosan tervezett médiapolitizálás feladatkörébe tartozik, s ennek része, hogy időnként érdemes konszenzuskeresésre emlékeztető magatartást tanúsítani, amit aztán könnyű összetéveszteni egy remélt új szakasz kezdetével. Igaz, az sem sokkal jobb, ha az ellenzék nem téveszti össze a pillanatnyi enyhülést a békekötés szándékával, hiszen negatív reakciója esetén újabb jó ok van visszatérni a konfrontációhoz. Az ellenzék láthatóan nem találja a helyét ebben a számára idegen helyzetben, hiszen az is baj, ha elutasít minden közeledésre utaló gesztust, de az is, ha következetlennek mutatkozik. A legrosszabbat pedig akkor teszi, ha gyengének, beletörődőnek, kifáradónak látszik, s csak abban bízik, hogy a fiúk önteltségükben maguktól is elrontják a dolgokat.

Márpedig a jelek nem arra mutatnak, hogy bármit is elrontának, hanem arra, hogy mindent a saját képükre for-

málnak át. Sokan rámutattak már, hogy a Fidesz „több mint kormányváltó” politikája egyfelől kikezdte a korábbi időszakban úgy-ahogy megszilárdult liberális vonásokat, másfelől kifejezetten jobboldali társadalompolitikát hozott. Nem is volna ezzel semmi baj, hiszen miért is kellene egy jobboldali-nemzeti-keresztény-konzervatív-polgári koalíciónak szocialista vagy liberális, nétan szociálliberális politikát folytatnia? Azért van az ellenzék, hogy vele szemben vonzóbb alternatívát mutasson. Azon sincs mit csodálkozni, ha egy párt arra törekszik, hogy hosszú távon kormányon maradjon, s ennek érdekében nemcsak a választókra kíván hatni, hanem a politikai rendszert is módosítani próbálja. Az igazi kérdés: milyen árat kívánnak fizettetni azért, hogy a kormányváltás óta tapasztalt politika révén kialakuljon a hegemon jobboldali kormánypárt?

A letámadás politikájának és a „betartásos demokrácia” gyakorlatának eddigi mérlegét megvonva az a legvitatottabb kérdés, hogy a folyamatban lévő pótlólagos rendszerváltás vajon túlmege-e azon, ami egy választásokon szerzett győzelem birtokában bizást megtehető. A tények sokadszori felsorolása – akár botránykrónika formájában – nem fölösleges, de aligha elegendő, hiszen kellően invenciózus kormánypárti tollforgatók bármikor összeállítanak ellenlistát, amelyből más sem tűnik ki, mint hogy a kormány éjt nappallá téve dolgozik a nem tudom hányadik negyvenpontos izé megvalósításán az arra méltónak ítélt polgárok érdekében, miközben felszámolja végre a múlt átkos maradványait, és eltakarítja a nemzetvesztő elődök bűneit. Ehhez képest elmondható újra és újra, hogy a demokrácia többségi felfogása sem jelentheti a demokratikus szabályok és szokásjog szabad áthágását, hogy morálisan kétes elemek nem tölthetnek be kulcspozíciókat még akkor sem, ha korábban valamely Fidesz-közeli cég környékén sertepertéltek, a média erőszakos elfoglalása nem polgári as erény stb. Nem véletlen, hogy a Fidesz PR-központja a „pontokból” összeállított permanens si-

kerpropaganda mellett döntött, amely pontok a kormány tevékenységének néhány vezérelvként szolgáló hívószavához csoportosíthatók: család, polgár, ifjúság, rend, nemzet. Az ügyről ügyre haladó, problémamegoldó kormány sosem védekezik; mindenre készen áll a kérdéstől merőben függetlenített, szabványos válasz. Ily módon elérhető, hogy az egyenként is bírálatra érdemes „ügyek” felsorolása se igen győzzön meg mást, mint aki már amúgy is meg van győzve.

A kérdés most már a következő: mi a rendszere a letámadásos-betartásos politikának, s merre vezet saját logikája? Ha ennek alapján vonjuk meg az eddig történetek mérlegét, akkor talán közelebb jutunk ahhoz is, hogy ténylegesen milyen veszélyeket rejt a folytatás.

Az első és talán legfontosabb tényező, hogy a hatalomkoncentráció az állam megerősítését és szerepének újrakonstruálását szolgálja, miközben a megerősített állami hatalom birtoklása révén a politikai viszonyok is alapvetően befolyásolhatók. Jól látható, hogy a liberális elvekkel szemben a hatalmi centrum magát az államot kívánja a társadalomba integrálódás elsődleges tényezőjévé tenni. Az állampolgár mint államosított polgár, mint az államtól függő, az államot a közjó letéteményeseként elfogadó polgár jelenik meg. Erősödik az a jelenség, hogy az elithez tartozás függővé válik a hatalom kegyeitől, továbbá a közszféra mindennapjait is áthatják a kormányzati politika hatalmi törekvései. A kormány saját értékrendje szerint differenciáltan kezeli az állam polgárait, veszi a bátorságot, hogy erkölcsi ítéletek alapján érdemesítsen valakiket állami támogatásra, illetve fosszon meg tőle. Megkezdődött az állam gazdasági hatalmának visszaépítése, és újra tapasztalható az állami újraelosztó funkció kiterjesztése. Ez utóbbit természetesen nem a szociáldemokrata jóléti állam elvei szerint teszik – még ha az állampolgári alapon járó jogosultság erre utalhatna is –, hanem a saját választóközönséget preferáló újraelosztást megvalósítva.

Lássuk a tényeket röviden. A köz-

ponti államapparátust jelentősen fel-duzzasztották. A kancellária hatáskörének kiterjesztésével koncentrálták és mintegy megduplázták a szakpolitikák irányítását és felügyeletét. Feltűnő a gazdaság etatizálása. Egy liberális elveket követő piacgazdaságban a kormányzat nem az állam tulajdonosi hatalmán keresztül érvényesíti gazdaságpolitikai szándékait. A privatizáció döntő részének lezárulása után, a gazdasági rendszer átalakulásával, a magántulajdonon alapuló gazdaság „önjáróvá” válásával különösen fontos volna, hogy a kormányzat higgadt önmérséklettel a valóban soron lévő vagyonpolitikai feladatokra keressen megoldást. Vagyis találja meg a tartósan állami kézben maradó vagyon kezelésének leghatékonyabb, a piacgazdaság működéséhez illelő módját, s értékesítse a még privatizálандónak ítélt vagyont. Ezzel szemben az előző kormány idején már megszüntetendőnek ítélt ÁPV Rt.-t valóságos szuperholdinggá fejlesztették, s közvetlenül a kancellária politikai felügyelete alá rendelték. Az etatista hatalomközpontosítás így kiegészült egy közvetlenül politikai célokra felhasználható vagyonkoncentrációval, amelybe az ÁPV Rt.-hez utalt vagyon mellett beletartozik a Pénzügyminisztérium fennhatósága alól kivont bankok csoportja, néhány jelentős részvénytársaság – köztük a Szerencsejáték Rt. –, a Kincstári Vagyonkezelő több száz milliárdja és természetesen az újraállamosított társadalombiztosítás vagyona is. Kereskedelmi bankokban kedvtelve szereznek többségi állami tulajdont. Az államosított Postabank botránya alkalom volt a „túlkonzolidálásra” és ezzel jelentős összegek tartalékalományba helyezésére. A hatalmas monopolszervezetbe összpontosított állami tulajdon politikai célú felhasználásának szándéka iránt legalábbis gyanút kelt, hogy a legfontosabb állami gazdasági-pénzügyi intézmények élére, mint amilyen az ÁPV Rt. vagy az APEH, olyan jól bevált pártgazdasági kádereket helyeztek, mint Gansperger Gyula és Simicska Lajos. A létrehozott etatista monopolszervezet nem



csupán közvetlenül pártelkötelezett vezetési irányítása alá került, hanem ráadásul betagozódik a centralizált kormányzati hatalmi struktúrába is; a kancellária, illetve a kormányfő közvetlen irányítása alá kerültek az állami tulajdonosi és vagyonkezelői jogok és a vele járó lehetőségek. Államosították a társadalombiztosítás vagyonát, amelyet azóta is a vezető kormánypárt belső köréhez tartozó ifjú hölgy felügyel kizárólagos joggal, minden bizonnyal a legjobb tudása szerint, ha ez megnyugtat valakit. Legutóbb az Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyelet élén következett be változás, kabaréba illő módon. A vezetőket először megvádolták, hogy nem tettek meg mindent a bankok és brókercégek csődjének megakadályozására, majd annak fejében, hogy önként távozzanak, mégiscsak elismerték, hogy mindent megtettek, ami törvényes. E logika szerint Tarafás és ifj. Nyers azért nem volt alkalmas a továbbiakban, mert nem hágták át a törvényes lehetőségeket.

Külön ügy az APEH és az élére kinevezett Simicska Lajos. A választási kampány idején nagyarányú adócsökkentésről hallottunk, amelynek hatására sosem látott adózási kedv tölti el a polgárok sokaságát, s így meglesz a többletbevétel forrása, amely az ugyancsak megígért bővülő újraelosztáshoz szükséges. Miután kiderült: mégsem várható el, hogy a vállalkozók tömege meghatódik a Fidesz kormányra kerülésének felemelő tényétől, s egyszeriben patyolatlelkű önkéntes befizető lesz, adócsökkentés helyett Simicskát és adókommandót kaptak. Az APEH-főnök múltjával kapcsolatban eddig napvilágra került tények szerencsésebb sorsú országokban több kormány megbuktatásához lennének elegendőek, itt nem történik semmi. Illetve mégis: szisztematikusan eltávolítanak mindenkit, akinek valaha köze lehetett a nem létező Fidesz-közeli cégek nem létező ügyleteinek feltárásához.

A futball állami befolyásolása első sorban módszertani szempontból érdekes. Modellszerűen megmutatja, mi-

ként lehet erőszakkal behatolni a civil szférába, a miniszter beosztottját a nyakába ültetve kormányzati felügyeletet elrendelni felette, majd az állami támogatás megvonásával fenyegetve megzsarolni egy társadalmi szervezetet, hogy fogadja el a kormány tervezeteit. Függetlenül attól, mekkora kupleráj az egész magyar foci, igen nagy veszélyeket hordoz, ha ez a módszer polgárjogot nyer.

Az Orbán-kormány nyíltan elveti az értéksemleges állam eszményét, újra átideologizálja az állami szférát. Rossz jel volt már az is, hogy a miniszterelnök tavaly július elején a nemzethez tartozás jelképeként kérte a képviselőktől a kormányprogram elfogadását, mintegy jelezve, hogy minek tekintti a parlamenti ellenzéket. Azóta gyakran halljuk, hogy az állam és az egyház szétválasztása helyett szorosabb együttműködésük van napirenden, a hitoktatás állami finanszírozásával meg is kezdődött az állami-önkormányzati iskolákban a valláserkölcsei nevelés forszírozása. Nem hiányzik az erkölcsi kategóriák alkalmazása a vitatott törvények melletti érvelésből. Feledhetetlen volt a drogtörvény indoklása, amelyből kiderült, hogy a drogfogyasztás az „ördögtől való”, tehát az ördögűzés radikális – bár kissé középkorias – büntető módszere alkalmazandó.

Az állam megerősítésének kétségkívül legnépszerűbb indoka a rendteremtés, a közbiztonság javításának jogos igénye. A kormányfő helyettesítője – Európában példátlan módon – a titkosszolgálatokat felügyelő miniszter, akitől igazán nem sajnálták az anyagi forrásokat a költségvetésben. A belügyminiszter egy volt rendőrtábornok, aki úgy tisztázta magát a vele szemben elhangzott vádak alól, hogy a mai napig sem derült ki, az egymásnak homlok-egyenest ellentmondó állításai közül melyik nem volt igaz. A titkosszolgálati lehetőségekkel is felruházott APEH-kommandó még hozzá sem látott munkájához, amikor erkölcsileg máris ellehetetlenült a Pelikán-ügyben. Mintha nem lett volna elég a Simicska-dosszié.

Ezek után félni még lehet az adórend-  
őrségtől, de tisztelni és elfogulatlansá-  
gában bízni már aligha. Az erkölcspré-  
dikációk persze ettől még folytatódnak  
majd, bár aligha lesz felülmúlható Kö-  
vér miniszter kirohanása az úgyneve-  
zett maffiacsomag tárgyalása során,  
midőn olyasmit állított, hogy valami  
gyanús alakok mocskos mancsa által  
írt kottából játszik az alkotmányosság  
betartásához ragaszkodó ellenzék.

Az állam új szerepének felépítéséhez  
szervesen hozzátartozik a köztisztvisel-  
ők megregulázása. A közigazgatási ál-  
lamtitkárok nagy többségét menesztet-  
ték, de az alsóbb szintek vezetői poszt-  
jain is hatalmas méretű volt a személy-  
csere. Az új garnitúra jórészt tapasztat-  
atlan, ám annál magabiztosabb és erő-  
szakosabb ifjakból áll, akiknek politikai  
hűsége ilyen előzmények után hosszú  
távra biztosítható. A közszférában a  
bértábla befagyasztása és az elbocsátá-  
sok kilátásba helyezése mellett Stumpf  
miniszter teljesítmény-ellenőrzési ja-  
vaslata is hozzájárulhat a csend-rend-  
fegyelem biztosításához.

12

Az Orbán-kormány stratégiájának  
második fontos összetevője a jobboldal  
egységének biztosítása. Ebből a szem-  
pontból nyilvánvalóan a leglényegesebb  
a jobboldali pártok egymástól igencsak  
különböző társadalmi bázisainak ér-  
dek-összehangolása. A legsikeresebb ak-  
ciónak a kiszgádzák pacifikálása tűnt,  
de lehet, hogy ennek árát később kell  
megfizetni. A kiszgádzák láthatóan ko-  
molyan veszik, hogy kormányba lépé-  
sük ára Torgyán József köztársasági el-  
nökké választása, amelyből persze pél-  
dátlan botrány lesz, akár keresztülvi-  
szik, akár megakadályozza a józanabb  
kormánytöbbség. Lehet, hogy megvan  
már a terv a probléma kezelésére, de  
mindannyiunknak jobb, ha a kiszgádzák  
sem tudnak róla. A kiszgádzáknak jutta-  
tott tárcák mind olyanok, amelyeknek  
sorsa erősen kötődik az integrációs fo-  
lyamathoz, a populista hajlamok érvé-  
nyesítésének tehát igen erős külső gát-  
ja van. A „búzabomba” tavaly nyári ha-  
tástalanításának módja arra utalt, hogy  
sokba kerül majd soros akciónként a

mezőgazdaság kiszgázda elképzelések-  
nek megfelelő finanszírozása, de ebben  
mintha változás mutatkozna. Kárpót-  
lásként a kiszgádzák részt vehetnek a  
letámadásos politika pozíciószerző akci-  
óiban. Jellemző, hogy a pitiáner Trixi-  
ügy vetett gátat a légügyi dinasztia ki-  
terjesztésének és a Torgyán-rokonság  
további elhelyezésének, ez megmutatja,  
hogy az igazán nagyszabású Fidesz-  
foglalások jobban kommunikálhatók,  
mint a „szép magyar hagyományokat”  
(copyright: Kávássy Sándor) követő  
urambátyámos megoldások.

A kormány első személyi döntései kö-  
zött feltűnő volt a mindenféle szem-  
pontból megbukott MDF gárdájának  
túlreprezentálása a vezető pozíciókban.  
Ez a nagyvonalúság azt eredményezte,  
hogy a maradék Fórum antallista szár-  
nya kellően megerősödött ahhoz, hogy  
leváltsa a Lezsák-féle népnemzeti vonu-  
latot a vezetésben, ezáltal nincs külön-  
sebb akadálya az MDF végérvényes le-  
nyelésének. Az MDF-bázist mindazonál-  
tal folyamatosan ki kell elégíteni pozíci-  
ókkal és megfelelő mennyiségű kultúr-  
harcral. Különösen így van ez a Magya-  
rok Világszövetségébe visszavonult nép-  
nemzeti szárnyal. Ne feledjük, a Világ-  
szövetség választmánya jelentette ki  
még 1998 júniusában: a tervezett Nem-  
zeti Színház alkalmatlan rá, hogy „nem-  
zeti kultúránk önmagán túlmutató jel-  
képe, temploma legyen”. Azóta egyre  
alkalmasabbá válik erre a feladatra a  
szolnoki duó, a köztörvényes vádlott  
Várhegyi államtitkár és a sajátos veze-  
tési stílussal megáldott Schwajda kor-  
mánybiztos áldásos tevékenysége nyo-  
mán. De említhetnénk az idős korára  
csúcsformáján túljutott Nemeskürty ta-  
nár milliárdjait a kellően komor ezred-  
fordulós ünnepekre. A keresztény-  
demokrata csoportok is teret kaptak a  
részvételre a letámadásban, a már em-  
lítettéken túl megindíthatták a rohamot  
a „nem történelmi” egyházak visszami-  
nősítésére. Külön említést érdemel az a  
feltűnő udvariasság és bensőséges kap-  
csolat, amely a MIEP és a kormánypár-  
tok viszonyát jellemzi.

A harmadik fontos elem a parlamen-

ti demokrácia működésének megváltoztatása, az ellenzék lehetőségeinek beszűkítése. A kormánypártok kezdetől az ellenzék hergelésének taktikáját alkalmazzák, majd miután akciójuk sikerül, kijelentik, hogy ezek nem tudták megemészteni a vereséget, netán rámutatnak, hogy milyen pitiáner ügyekkel zaklatják a kormányt, amely pedig épp a nemzet sorskérdéseit oldja meg. Kezdődött a bizottsági helyek elosztása körüli vitával, majd folytatódott a parlamenti szokásjog sorozatos megsértésével. A súlyosan kedélybeteg benyomást keltő házelnök arcrezdülés nélkül jelenti be: megállapítja, hogy a házelnök nem sértette meg a házszabályt, és slussz. Biztos, ami biztos, az interpellációkra és a kérdésekre a kormány tagjai nem válaszolnak, csak mondanak valamit valamiről, aminek következtében a parlamenti többség hörögni kezd az élvezettől. Az interpellációk és kérdések java részében kormánypárti képviselők firtatják a kormánynál az előző kormány vétkeit, majd a kormány bejelenti, hogy Fehér Könyv készül a gonosz szocialibek összegyűjtött bűneiről. A Simperger-ügy (copyright: **Eörsi István**) kezdetén az azonnali kirúgás és bocsánatkérés helyett maga a miniszterelnök robbant ki ellenbotrányt, az úgynevezett megfigyelési ügyet. A bizonyítékokat nem hajlandó sem átadni, sem letétbe helyezni, a nemzetbiztonsági bizottság meghívására elutasító választ ad, a hónapokkal később megalakult, kormánypárti vezetésű vizsgálóbizottság a mai napig nem tett semmit. Még inkább nem tehetett semmit az ellenzék azokban az ügyekben, amelyekben a kormányfő utolsó percben érkezett utasítására a kormánypárti többség nem volt hajlandó megszavazni a vizsgálóbizottságok ellenzéki vezetőinek személyét.

Ellenzék nélkül is működik a parlament – mondotta egy őszinte pillanatában a kormányfő, midőn az MSZP és az SZDSZ képviselői tiltakozásul kivonultak, s olyannyira komolyan vette ezt az elvet, hogy nem bíbelődött holmi konszenzusteremtéssel a kétharmados tör-

vények módosítása ügyében, némi eljárás és jogszabály-értelmezési bűvészkedés után megszavaztatta egyszerű többséggel.

Az akadémikusok ellenzék eltávolításának persze az a legjobb módja, ha minél ritkábban ülésezik a parlament. Jól látható, hogy a háromhetes ciklusok bevezetésével nemcsak az ellenzék lehetőségei szűkülnek, s nemcsak a rendelkezésre álló idő lesz kevesebb, de a parlamenti politizálás jelentősége is tovább csökken, a közvélemény egyre kevésbé tartja számon az ott történeteket, így még egyértelműbben a végrehajtó hatalom dominanciája érvényesül.

A hatalmi ágak szétválasztásának elvét alkotmányos keretek között nem lehet ugyan megsérteni, de a letámadás politikája ezt a szférát sem hagyta érintetlenül. A legnagyobb port az ítélőtáblák bevezetésének elhalasztása verte fel, amelyhez annak ellenére is ragaszkodott a kormány, hogy Solt legfőbb bíró az igazságügyi miniszternél is interveniált az ügyben, mondván: a halasztás súlyosan veszélyezteti a jogbiztonság követelményét. Különlegesen udvarias gesztussal a parlament alkotmányügyi bizottságának kormánypárti többsége ahhoz sem járult hozzá, hogy a döntés előtt legalább meghallgassák a Legfelsőbb Bíróság elnökét és a legfőbb ügyészt. Az igazságügyi reformot elhalasztották, ellenben megszületett a terv a bírák átvilágítására és a kényszernyugdíjazásra. Ezek után nem túl meglepő, hogy a szocialista és a liberális ellenzék nem kívánja megszavazni az ügyészség kormány alá rendelését.

A letámadásos politika tényezői között negyedikként az MSZP – mint a másik pólus – kezelését kell röviden szemügyre vennünk. A Fidesz célja láthatóan egyszerű, arra törekszik, hogy az MSZP megmaradjon szövetségesek nélküli, egyharmados támogatottságú pártnak, mégpedig minél tovább abban az állapotában, amelyben a választási vereség érte. Azt ugyanis könnyű belátni, hogy ha négyévnyi – Bokros-csomaggal, Tocsik-üggyel és Horn Gyula vezetői módszereivel súlyosbított – kor-

mányzás után is kevésen múltott a szocialisták győzelme, harminc-harmincöt százaléknál rosszabb eredményt nemigen érhetnek el. Az 1998-as választások tanulsága, hogy az egységes jobboldallal szemben ez kevés a győzelemhez, csak arra kell tehát ügyelni, hogy a szocialisták ne legyenek vonzóak új választói csoportok számára, s ne legyen számottevő választási szövetségük.

Az elitcsere érdekében folytatott letámadásos politika nyíltan hirdetett célja az informális érdekhálózatok felszámolása, az MSZP-hez kapcsolódó érdekcsoportok erejének elszívása – ami természetesen az új hatalomhoz lojális klientúra kiépítésével jár. Az önkormányzati választások tarolásszerű megnyerése éppen azért lett volna rendkívül fontos a Fidesznek, mert a letámadás ideológiája szerint elsősorban a helyi hatalomhoz kötődnek azok a „megalvadt struktúrák”, amelyek maradandóan biztosítják a régi rendszerhez tartozó elit hatalmát. A döntetlen körüli eredményt hozó helyhatósági választások után ezért nyomban áttértek az önkormányzatok politikai szempontok szerinti szelektív támogatására, illetve diszkriminálására. A rosszul szavazó lakosság figyelmeztetése és megbüntetése persze csak pótcselekvés, de nyilván nem hatástalan, s a helyi hatalom megtartása ellenére is gyengíti a szocialisták pozícióját, kevésbé tudnak vonzó, versenyképes ajánlatot tenni a növekedéssel végre nagyobb lendületet vett fejlesztésben a potenciális résztvevőknek.

A Fidesz nemigen bánja, ha az MSZP az általa a választási ígéretekkel alaposan megtévesztett szegények, nyugdíjasok, a társadalom peremére szorulókat érdekeit képviseli, sőt kifejezetten kedvezőnek tartja, ha a „vesztesek” pártjává sorvad. Akármilyen sokan legyenek is a gyámolításra és képviselőre szoruló, nehéz sorsú emberek, ilyen pozícióból a választások megnyerésére önállóan alkalmas középpárt nem kerekedhet ki. A Fidesz célja tehát nem lehet más, mint hogy tartósan lekapcsolja a szocialistákról a társadalom dinamikus csoportjait. Ezáltal a feltörekvő rétegek és

főleg az új generáció számára sok vonzó nem lesz benne. A támadásokkal, a kezdeményező szerep megtartásával, az örökös reagáló politikára kényszerítéssel el tudták érni, hogy a szocialisták ne nagyon foglalkozzanak az eltökélt megújulással.

A támadás tartalma sem közömbös. Érvényben van még a kádárista múlt bűnös pártja minősítés – lásd a parlamenti vitákban a „grószkárolyozást” és a „proletárdiktatúrát” –, amelynek révén a mai kormányzókhöz kapcsolható a rendszerváltó identitást magáénak valló többség, beleértve (mégpedig első sorban) a hajdani SZDSZ-es bázist. Legalább ilyen hangsúlyos az előző kormányzati ciklus „bűneinek” sorolása a Bokros-csomagtól a Postabankig. Itt nem a tények meglehetősen szabados kezelése az érdekes, hanem annak elérése, hogy védelmezni kelljen a nélkülözhetetlen, ám magától értetődően rendkívül népszerűtlen megszorító intézkedéseket. Nem simpla modortalanság volt tehát a miniszterelnök vigadóbeli beszédének – látszólag csak odavetett – mondata a Bokros-csomagról, hanem az egyik legnyomatékosabb üzenete.

Végezetül azzal sem elégszenek meg, hogy az MSZP-t mint a Horn Gyula nélküli Horn-pártot mutassák be. Éppen ellenkezőleg, mindent megtesznek annak érdekében, hogy minél többen és minél tovább a volt miniszterelnökkel azonosítsák a szocialista pártot. Elég volt az ex-kormányfő néhány „érdekes”, az MSZP legitim vezetésének álláspontjával ellentétes megnyilvánulásával, máris bevonulhatott Orbán Viktor dolgozószobájába egy kis presztízs-növelő csevejre – persze olyan ürüggyel, amit nehéz lett volna bárkinek is kifogásolnia. A külügyekben Hornnal legalább ugyanolyan jól tájékozott és nemzetközi szociáldemokrata körökben éppoly jó kapcsolatokkal rendelkező Kovács Lászlót, aki az ellenzék legnagyobb pártjának vezetőjeként természetes tárgyalópartnere lehetne a kormányfőnek, Orbán csak egy nyegle elutasító válasza érdemesítette, amikor a pártelnök nyilvános vitára hívta ki.

A letámadás politikájának koránt-

sem mellékes területe a szakszervezetek megregulázása. A konfrontáció első szakasza az érdekegyeztetés látványos semmibe vétele volt. Ezt követte a nevezetes affér az adótörvény körül, amikor a szakszervezetek elkészítették a pénzügyminisztérium által előírt paramétereknek megfelelő változatokat, de azok percekben belül a szemétkosárban landoltak, mert úgymond nem feleltek meg a kormányzati preferenciáknak (hiszen meglepő módon a munkavállalók zömének érdekeit próbálták figyelembe venni). A leggorombább akció, a Munka Törvénykönyvének minden érvényes normát felrúgó módosítási kísérlete már nemzetközi tiltakozást is kiváltott, úgyhogy a kormány egyelőre visszavonult. Meglepő volna, ha nem folytatódna az akciók a baloldal természetes szövetségének számító szakszervezetek lehetőségeinek szűkítésére.

A Fidesz-kormány egyik elsődleges stratégiai célját, az SZDSZ periferizálását, kiszorítását a politika centrumából részben direkt akciókkal, részben a rendszerváltás liberális paradigmájának visszavonásával próbálja végrehajtani. Két szempontból is létkérdés számukra a szabaddemokraták befolyásának minimalizálása. Egyrészt minden SZDSZ-es szavazatnövekedés egyúttal nagy valószínűséggel csökkenti a Fidesz tábort; másrészt egy erős SZDSZ-szel felálló újabb szocialista-liberális koalíció könnyen megverheti az egységes jobboldalt is. Ezért kezdettől fogva súlyt helyeztek arra, hogy egykori liberális szövetségüket minden adandó alkalommal megalázzák vagy semmibe vegyék. Azt nyilván sejtették, hogy Demszky Gábort nem győzhetik le Budapesten, de alighanem arra számítottak, hogy a fővárosi közgyűlésben megszerzik a többséget, s ezzel lehetetlen helyzetek sorozata elé állíthatják a főpolgármestert. Az önkormányzati választásokon elszenvedett vereség azért volt a Fidesznek igazán fájó, mert maradt egy liberális fellegrvár, ahonnan megkísérelhető az újjáépítés. Ezért aztán nyomban vehemens támadások indultak a „bűnös város” ellen: felmondták a metrófinanszírozást, leállították a

Nemzeti Színház építését, folyamatosan szembeállítják a gazdag fővárost az elnyomott vidékkel, hogy megtagadják a központi forrásokra benyújtott igényeit.

Amilyen egyszerű a büntető expedíciók hatásmechanizmusa, olyannyira nem egyértelmű a liberális paradigma elvetésének hatása. Hiszen – mondhatják és mondják is vezető szabaddemokrata politikusok – minél nyilvánvalóbbá válik, hogy az SZDSZ képviseli egyedül a liberális elveket, annál jobb lehetősége van rá, hogy újból önálló pólusképző erő legyen és visszanyerje régi fényét. Csupán az a kérdéses, hogy a régi erő valóban a liberális elveknek szolt-e első-sorban? Világos, hogy 1990-ben, a rendszerváltó szavazáson legalább annyira jutalmazták a radikalizmust, 1994-ben pedig a nyugatos fejlődés hívei emelték fel újra az SZDSZ-t, azok, akik kormányváltást akartak, de az MSZP-t nem választhatták. A Fidesz most okkal számít rá, hogy a szabaddemokraták liberális kritikája sokkal kevésbé lesz hatékony, mint az Antall-érában volt. Nemcsak az ország helyzete lényegesen kedvezőbb, de a kormány arculatát is naponta hivatásos propagandisták (azaz piárosok) pingálják elfogadhatóra. A liberális elvek érvényesülése a politikában olyan, mint az egészség – csak akkor tűnik fel az értéke, amikor már hiányzik. A Fidesz-kormány lépéseivel a liberális minimum határán sasszézik, s határsértéseinek megszo-kása a kétségkívül hatékony propaganda-hadjárattól kísérve a közvélemény rendparti-etatista orientációját eredményezheti. Különösen akkor, ha az ilyen magatartásminták, attitűdök a sikeresség képével párosulnak. A rendszerváltás liberális demokráciát eredményezett, de ellenfelei részéről közben is folyamatos nyomásnak volt kitéve. Kis János *A liberális stratégia* című cikkében úgy vélte: „A Fidesz-kormány nem élheti túl a tekintélyuralmi kísérletet. Csakhogy a tekintélyuralmi kísérlet túlélheti a Fidesz-kormányt.” (MaNcs, 1998. december 17.) Ahhoz azonban, hogy a Fidesz-kormány ne élje túl a je-

len választási ciklust – s így ne teremtsen maradandóan tekintélyelvű, etatiszta demokráciát –, vagy az MSZP-nek kell jelentősen tovább korszerűsödnie, vagy az SZDSZ-nek kell meggyőznie választóit a maga liberális alternatívájának életképességéről. Ha három éven belül mindkettő bekövetkezne, akkor úgyszólván semmi esélye sem volna a mai jobboldalnak. A Fidesznek tehát – ha valami csoda folytán nem hajt végre irányváltást – nincs más választása, mint tovább támadni az SZDSZ-t. Folytatnia kell a szabaddemokraták és a szocialisták egymáshoz tartozásának igazolását. Ezzel nem csupán kétségbe vonja az SZDSZ önállóságát, hanem kompromittálja is potenciális szavazóbázisa előtt. Az elhatárolódás folyamatos kikényszerítése viszont a szociálliberális alternatíva esélyét gyengíti.

A Fidesz ma messze a legérdekesebb, elemzésre hívó jelenség a magyar politikai életben, ennek megfelelően számatlanul születnek róla írások. Bírálóak és apologetikusak egyaránt. Ez is a Fidesznek mint egyetlen igazi médiapártnak a kezére játszik, hiszen nincs valódi vetélytársa a közélet tematizálásában. A politikai táborok szerint kettészakított társadalom logikáját követve a politikáról szóló közbeszéd is kétféle, nincs közöttük átjárás. Ahol a széles közvélemény előtt megütközhetnének a nézetek, az a tömegmédia, a televízió. A tévé azonban – mint mindenütt a világon – a politikát is szórakoztató műsorra avató kommercializálódás logikáját követi, s e „fejlődési” irányának megfelelően önmagát is egyre kevésbé teszi alkalmassá rá, hogy valóságos eligazodási lehetőséget adjon a szinte kizárólag ebből a forrásból informálódó többségnek.

A Fidesz egyelőre tartósnak mutakozó fölényét a népszerűségi listákon mindenekelőtt médiaszereplésének köszönheti. Egyfelől annak, hogy képes volt igazodni a mai média sajátos hírműsorigényeihez, másfelől pedig annak, hogy letámadásos politikája nem volt hatástalan ezen a területen sem. Ki ne emlékezne a sajtó területén végrehajtott akciókra! Itt volt Pokol Béla nevezetes javaslata a vélemény-helyreigazításról, amely kiváltotta a Nemzetközi Sajtóintézet tiltakozását, így aztán hamvába halt. Nem volt kifejezetten izlése a Magyar Narancs megszűntetésének kísérlete, de az sem, ahogyan a Magyar Hírlap megszerzésével próbálkoztak, majd valami egészen elképesztő lapösszevonási ötlettel. Aztán jött a MIÉP-pel való gyomorforgató összejátszás a médiakuratórium-ügyben, a kormánypárti többség kialakítása érdekében. A Fidesz letámadásának logikája itt is töretlen: minél inkább sikerül hegemon szerephez jutnia a médiában, annál kilátástalanabb, hogy fogást találjanak rajta vetélytársai. Bibó István még úgy vélte, hazudni a politikában tartósnan nem lehet, vagyis nem lehet hazugságra politikát építeni. Orbán Viktor és csapata ennél korszerűbb nézeteket vall: gondosan ügyel arra, hogy a kormányfőnek ne legyen egyetlen őszinte pillanata, keresetlen gesztusa, előre meg nem konstruált közszereplése sem. Ha végeérhetetlen szappanoperává magasztosul a magyar politikai élet, akkor tényleg csak az válik fontosá, ki szerzi meg Bobby szerepét, s ki nek jut Dzsokie.

Közben a magyar demokrácia átépítése immár konszolidáció címszó alatt folytatódik.